

6. GAZDASÁGMOZGÓSÍTÁS A KÜLÖNBÖZŐ SZÖVETSÉGI RENDSZEREKBEN. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A gazdaságmozgósítás más országokban folytatott gyakorlatáról, elméletének kérdéseiről a rendszerváltás utáni első években nem sokat lehetett megtudni.

6.1. A Varsói Szerződésben

A hidegháborús időszakban persze ismert volt a *Varsói Szerződés* országaiban egységesített orosz minta, a gazdaságmozgósítás klasszikus elmélete (a teljes gazdaság hadigazdálkodási rendszerre való átállítása), valamint a Számítási Év tervezésének szigorú módszertana.

A gazdaságmozgósítás ma is érvényes orosz megfogalmazásán²⁰¹ mint a teljes mozgósítás legfontosabb elemén mintha nem változott volna semmi. Az orosz Rendkívüli Helyzetek Minisztériuma 2010. évi kiadású Szakkifejezés szótárában a Mozgósítás címszó alatt olvasható definíció magyarul ugyanis ezt tükrözi:

„*Mozgósítás*: az állam intézkedéseinek komplex rendszere a rendelkezésre álló erőforrások, képességek és eszközök – a katonai-politikai célkitűzések elérése érdekében való – aktivizálására, összpontosítására és igénybevételére. Ez gyakorlatilag a fegyveres erők, a gazdaság és az állami intézmények összességének (ez a teljes mozgósítás) vagy ezek bármely részének (részleges mozgósítás) hadiállapotba helyezésében nyilvánul meg. .... A *gazdaság mozgósítása* képezi a legfontosabb részét az ország teljes mozgósításának. Célja a fegyver, haditechnika, lőszer, ruházati felszerelés, hadfelszerelés és egyéb anyagi eszköz tömegtermelésének felfejlesztése a fegyveres erők, az állam és a lakosság háborús időszaki szükségletének teljes mértékű ellátása érdekében. Magába foglalja az ipari termelés felfuttatását, a hírközlési, mezőgazdasági, közlekedési szervek és berendezések működésének átállítását, az emberi tartalékok átcsoportosítását stb.”²⁰² A megfogalmazás lényegében megegyezik a Szovjetuniótól a II. világháború után átvett országmozgósítás és gazdaságmozgósítás fogalmakkal.

A Varsói Szerződés tagállamaiban – így Magyarországon is – a gazdaságmozgósítás alapvető tervezési dokumentuma az SzÉ tervek voltak. A nemzeti népgazdasági tervek – és a kölcsönös import igények – alapján azonos időszakokra elkészített tervfejezetek képezték a szövetség gazdaságainak a háborúra történő felkészítésének tervét. A terv hatékony végrehajtásának előkészítése érdekében a tagországok mozgósítási szerveiből létrehozott ideiglenes munkacsoportok rendszeresen értekezleteket tartottak a tervidőszak folyamán, és időről-időre egyeztettek a rendkívüli időszakban elvégzendő közös feladatokat. A tagországok külkereskedelmi szervei például a „rendkívüli időszakban” lebonyolítandó, egymásnak vállalt kölcsönös áruszállításokra és szolgáltatásokra típus-megállapodásokat dolgoztak ki, illetve a kölcsönös szállítások műszaki szállítási feltételeire szabályzatokat fogadtak el.

6.2. Az Észak-atlanti Szövetség tagállamaiban

---

²⁰¹ „Мобилизация экономики составляет основную часть общей М. страны в целях развёртывания массового производства оружия, военной техники, боеприпасов, обмундирования, снаряжения и др. материальных средств для всестороннего обеспечения ВС, деятельности государства и нужд населения в ходе войны. Включает: развёртывание промышленного производства, перестройку работы органов и средств связи, сельского хозяйства, транспорта, перераспределение людских ресурсов и др.” [EdwART. *Словарь терминов МЧС, 2010*]

[<http://dic.academic.ru/dic.nsf/emergency/1389/%D0%9C%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>] (letöltve 2014. 01. 06.)

²⁰² [lásd az előző lábjegyzetet, ford. Medveczky Mihály]

Magyarország NATO-csatlakozása után fokozatosan hozzáférhetővé váltak az Észak-atlanti Szövetség egyes tervezési elvi dokumentumai, amelyekből kiderült, hogy a NATO-tagállamok és más békepartnerségi országok nem egységes védelmi igazgatási rendszerekben, hanem országonként eltérő államigazgatási munkamegosztásban és felelősségi rendszerekben oldják meg a nemzeti biztonságuk kérdéseit. Így a gazdaságmozgósítás, a különféle válsághelyzetek kezeléséért felelős fegyveres és rendvédelmi, illetve egyéb állami szervek gazdasági szükségletének, valamint az érintett civil szervezetek és polgári lakosság ellátásának biztosítását is többféleképp szervezik. A gazdaságmozgósítás fogalma angol nyelvterületen (economic mobilization) az Egyesült Államok Honvédelmi Minisztériumában²⁰³, (és következésképp a NATO-ban is) ismert, de általában az amerikai gazdaságban²⁰⁴ is használják. Az Észak-atlanti Szövetség ellenben nem ösztönzi a tagországokat a saját védelemgazdaság egységes megszervezésére. Viszont hirdeti a szövetségi műveletekhez elengedhetetlen egységes tervezési rendszereket. Magyarország a NATO-csatlakozás pillanatától vállalta a befogadó nemzeti támogatás nyújtására vonatkozó kötelezettséget, amivel tulajdonképpen beléptünk egy komplett gazdaságmozgósítási tervezési rendszerbe, anélkül, hogy a teljes rendszert ismertük volna. Másik rokon NATO rendszer a Polgári veszélyhelyzeti tervezés rendszere. Tulajdonképpen ez is gazdaságfelkészítési és –mozgósítási rendszer, ha elfogadjuk a hazai tevékenység kiterjesztését – a 131. Korm. rendben foglaltaknak megfelelően – az egyéb gazdaságmozgósítási helyzetekre. Továbbá jelentős gazdaságfelkészítési tartalma van az Európai Unió és a NATO által is ajánlott kritikus infrastruktúra védelmi programnak, és hasonlóan a NATO válságreakáló rendszerének is.

Nemzetközi viszonylatban ma már számos példával találkozhatunk a válsághelyzeti gazdasági feladatok jogi szabályozására, kezelésének rendszereire. A NATO tagországok gyakorlatában alkalmazott különféle megoldásokról több szövetségi dokumentumban lehet adatot találni, de eligazít bennünket a NATO és a békepartner országok polgári veszélyhelyzeti tervezési törvényhozási kereteiről a CEP Kézikönyv²⁰⁵ is. Hasonló információkra tehetünk szert a SCEPC²⁰⁶ polgári veszélyhelyzeti tervezési bizottságok és tanácsok dokumentumaiból.

Dániában törvény van érvényben a válsághelyzeti tervezésre és a tervek válság időszaki alkalmazására. Franciaország a törvényes előkészületi intézkedések teljes készletével rendelkezik, ami képessé teszi a kormányt a válsághelyzeti gazdasági intézkedések foganatosítására. Németországban a polgári veszélyhelyzeti tervezés terén a rendkívüli időszaki ellátás biztosítására öt törvény is rendelkezésre áll. A görög törvényhozás két törvényt fogadott el a veszélyhelyzeti készültségre. Norvégiában a válsághelyzetek idején életbe lép az ún. ellátási törvény, amelynek révén az összes nemzeti erőforrás a nemzeti hatóságok ellenőrzése alá hozható. Portugália, Spanyolország, Törökország is rendelkezik olyan törvényi szintű jogszabállyal, amellyel a válság időszakában szükséges intézkedéseknek jogi keretet biztosítanak. Ezekon kívül, szinte valamennyi tagországban fellelhető a védelmi célú, ún. prioritási és elosztási rendszereknek egyfajta kialakítása és érvényben tartása. Ausztriában a lakosság biztonságáért és védelméért – törvény szerint – a szövetségi belügyminiszter felelős, kivéve a szövetségi gazdasági miniszter felelősségi körébe tartozó

---

²⁰³ Definition: (DOD, NATO) *The process of preparing for and carrying out such changes in the organization and functioning of the national economy as are necessary to provide for the most effective use of resources in a national emergency.* [Dictionary of Military and Associated Terms. US Department of Defense 2005.] <http://usmilitary.about.com/od/glossaryterms/d/g/economicmob.htm> (letöltve 2014. 02. 17.)

²⁰⁴ "mobilization of the country's economic resources" [Based on WordNet 3.0, Farlex clipart collection. © 2003-2012 Princeton University, Farlex Inc.] <http://www.thefreedictionary.com/economic+mobilization> (letöltve 2014. 01. 06.)

²⁰⁵ International CEP Handbook 2009. Civil Emergency Planning in the NATO/EAPC Countries. Swedish Civil Contingencies Agency, Stockholm, 2009.

²⁰⁶ Senior Civil Emergency Planning Committee. Felsőszintű Polgári Veszélyhelyzeti Bizottság

polgári védelmi ügyeket. Svájc alkotmánya külön cikkben foglalkozik a gazdasági ellátás irányításának szervezeti kérdésével. A belga törvényhozási gyakorlatban a gazdasági miniszter és a mezőgazdasági miniszter széleskörű felhatalmazással rendelkezik a nélkülözhetetlen gazdasági tevékenységek fenntartása vagy helyreállítása, és a lakosság létszükségleteinek kielégítése érdekében.

Csehországban a védelmi szempontból kritikus helyzeteket törvény²⁰⁷ definiálja, és külön törvény²⁰⁸ tartalmazza a válsághelyzet²⁰⁹ esetén hozható gazdasági intézkedéseket is. Szlovákia 2002-ben több – a kérdéskörrel kapcsolatos – jogszabályt is megjelentetett: ezek közül említésre méltók az integrált mentő rendszerekről²¹⁰, a háborús és hadiállapotú válságkezelésről²¹¹, a nagyobb ipari balesetek megelőzéséről²¹², a háborús, hadi- és szükségállapotú nemzeti biztonságról²¹³ szóló törvények. [14]

A fentiek alapján látható, hogy a NATO-ban a törvényhozási gyakorlat harmonizációjára való ösztönzés ellenére a tagországok nem követnek egységes gyakorlatot. Megállapítható ugyanakkor, hogy több országban törvényi szinten szabályozzák a válsághelyzeti gazdasági intézkedéseket (Dánia, Franciaország, Németország, Görögország, Norvégia). Csehországban a védelmi szempontból kritikus helyzeteket törvény definiálja, és külön törvény tartalmazza a válsághelyzet esetén hozható gazdasági intézkedéseket is. Ezeken kívül szinte valamennyi tagországban fellelhető a védelmi célú, ún. elsőbbségi és elosztási rendszereknek egyfajta kialakítása és érvényben tartása. A hagyományosan szigorúan szervezett, a katonai célú termelést első helyen támogató amerikai rendszerből számunkra figyelemre méltó, hogy a legmagasabb prioritású szintű megrendelések jelenleg két program támogatására irányulnak az USA-ban: a terrorizmus elleni küzdelemre és a kritikus infrastruktúrák védelmére. Mivel a nemzetközi prioritási rendszereknek nincs extra-territoriális hatálya, szükség van a tagországok közötti kooperációra és koordinációra a válsághelyzeti ellátás megfelelő biztosítása érdekében. Az elsőbbségi és elosztási rendszerek harmonizációjára a NATO tagállamok tervezői részére kiadott miniszteri irányelvek tartalmazzak ajánlásokat, amelyek figyelembe veszik a nemzeti jogszabályokat, szokásokat és politikákat és minden állam fennálló nemzetközi kötelezettségeit is.

6.3. Nemzetközi példák gazdaságbiztonsági rendszerekre

Néhány gazdaságbiztonsági rendszert vizsgáljunk meg részletesebben a [9] jelű irodalomban feltüntetett értekezés alapján.

Az amerikai prioritási és allokációs rendszer

Az Egyesült Államokban kialakított ún. DPAS rendszer²¹⁴ eredete a koreai háborúig nyúlik vissza, amikor a védelmi követelmények tervezése először vált szükségessé. A védelmi

²⁰⁷ 222/1999. Sb. számú törvény a Cseh Köztársaság védelmének biztosításáról, 240/2000. számú törvény a válságkezelésről és egyes törvények módosításáról.

²⁰⁸ 241/2000. Sb. számú törvény a válsághelyzet idején hozható gazdasági intézkedésekről, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról.

²⁰⁹ Itt: a válsághelyzet – külön törvény szerinti rendkívüli esemény, amelynek során a veszélyhelyzetet vagy a szükségállapotot vagy az állam fenyegetettségének állapotát (a továbbiakban: válságállapotot) hirdetik ki.

²¹⁰ The Act of the National Council of Slovak Republic No. 129/2002 Coll. on Integrated Rescue Systems.

²¹¹ The Act of the National Council of Slovak Republic No. 387/2002 Coll. on Crisis Management of the State in War and Warfare.

²¹² The Act of the National Council of Slovak Republic No. 261/2002 Coll. on the Prevention of Major Industrial Accidents and on the amendments of some acts.

²¹³ The Constitutional Act No. 227/2002 Coll. on the Security of the State in Times of War, Warfare and State of Emergency.

²¹⁴ Defense Priority and Allocation System – prioritási és allokációs rendszer

prioritási és allokációs rendszert az ipari források készenlétének biztosítására hozták létre, annak érdekében, hogy azok megfeleljenek a nemzetvédelmi követelményeknek, és nemzeti veszélyhelyzet esetén rendszerezék a gyorsan növekvő ipari forrásokat.

A DPAS rendszer létrehozásáról a védelmi termelésről szóló 1950-es DPA törvény I. címe rendelkezik, amely egyben feljogosítja az Elnököt, hogy a nemzetvédelem szempontjából szükséges szerződések vagy rendeletek elsőbbségéről határozzon, továbbá arra, hogy a nemzetvédelem szempontjából szükséges nyersanyagokat és létesítményeket azonosítson. A törvény rendelkezéseinek végrehajtásához nincs szükség minősített időszak kihirdetéséhez. Az Elnök e hatáskörét végrehajtási rendeletekben delegálhatja az ágazatokat irányító tárcavezetők részére. A prioritási és allokációs rendszer fő mozgatója a kereskedelemért felelős tárca, amely jogosult prioritásokat meghatározni bizonyos védelmi beszerzésekre/megrendelésekre vonatkozóan, és amely erre felhatalmazhatja a honvédelmi, az energiaügyi és a nemzetbiztonságért felelős minisztériumokat, más kormány szerveket, kritikus infrastruktúrát működtető/tulajdonló vagy egyéb vállalatokat is elsősorban az USA ellátási láncának teljes egészében, de akár külföldön is²¹⁵. Amennyiben valamely beszerzésre igény merül fel, úgy azt ún. prioritási szinttel látják el, ennek megfelelően, értelemszerűen a legmagasabb szintű megrendelést kell első helyen teljesíteni. A szerződő vállalatok a prioritást megjelölő utasítást kötelesek saját beszállítóik felé továbbítani. Az Egyesült Államok e rendszerben támogatást nyújt a szerződő feleknek. A legmagasabb prioritású szintű megrendelések jelenleg két program támogatására irányulnak: a terrorizmus elleni küzdelemre és a kritikus infrastruktúrák védelmére.[14]

A svájci tartalékgazdálkodási rendszer

A svájci kötelező tartalékgazdálkodás szintén a piaci szereplőkkel kötött szerződéseken alapul. E szerződésekben a cégek egyes meghatározott termékek, meghatározott mennyiségben és minőségben történő tartalékolását vállalják, továbbá azt hogy biztosítják a tartalékok rendszeres minőségmegóvó, frissítő cseréjét.

Svájcban a kötelező tartalékokat két csoportra osztják: alapvető tartalékokra, és ún. infrastrukturális tartalék elemekre. Mindkét formával szemben általános elvárás, hogy folyamatosan feleljenek meg a velük szemben támasztott követelményeknek. Ez nyilvánvalóan többletköltséget jelent a cégeknek, amit az állam különböző kedvezményekkel kompenzál, pl. a bankok kedvezményes kölcsönt nyújtanak számukra a tartalékokban szereplő elemek értékéig, állami garanciavállalással. Az alapvető tartalék elemek (élelmiszer, energiahordozó, gyógyszer) tartalékolására szerződött cégekre – ellentétben az ún. infrastrukturális tartalékokat (fémek, textilanyagok, egyéb) fenntartó cégekkel – további jogok és kötelezettségek vonatkoznak.

Ha valamely cég rendszeresen az alapvető tartalék elemeit képező termékeket importál, az köteles a Szövetségi Hivatal útján, az állammal tartalékolásra szerződni. Általános importengedély is csak e szerződés fennállása esetén adható ki. Ilyen termékek importja minden esetben (tehát rendszeres vagy alkalmoszerű, kis mennyiségű import esetén is) díjköteles. A díj a kötelező tartalékolásra kötelezettek által viselt költségek kompenzációjára létrehozott alapba kerül.

A fenntartás érdekében tett ráfordítás mellett, kiesést jelent továbbá az elemek értékcsökkenése, mivel azok a piacról a tartalékok közé kerülnek. Ezen értékcsökkenés

---

²¹⁵ The Defense Priorities and Allocations System (DPAS) is used to prioritize national defense-related contracts/orders throughout the U.S. supply chain in order to support military, energy, homeland security, emergency preparedness, and critical infrastructure requirements. The DPAS can also be used to provide military or critical infrastructure assistance to foreign nations. <http://www.bis.doc.gov/index.php/other-areas/strategic-industries-and-economic-security-sies/defense-priorities-a-allocations-system-program-dpas> [Bureau of Industry and Security/US Department of Commerce] (letöltve 2014. 01. 10.)

kiegyenlítésére a kompenzációs alaptól kerül sor. A svájci kötelező tartalékolási rendszerben alapvető szabály, hogy a tartalékok – a tartalékok részét képező egyes elemek időközben megnövekedett piaci árának mérséklése céljából – nem szabadíthatók fel. A tartalékok felszabadításáról egyébként a gazdaságért felelős miniszter rendelkezhet. [14]

A finn ellátás-biztonsági rendszer

A gazdaság biztonságát már több országban nemzeti ügyként kezelik. Számos pozitív példáját látjuk a köz- és a magánszféra együttműködésének a gazdaság biztonságos működése érdekében. Említésre méltó a finn gazdaságvédelmi és tartalékolási, ún. ellátás-biztonsági rendszer felépítése, amely a köz- és a magánszféra együttműködésére épül, és a maga nemében a világon egyedülálló, immár több mint ötvenéves múltra tekint vissza.

A rendszert úgy alakították ki, hogy az igazodjon az ellátás biztonságának követelményeihez. Az együttműködés színtere a Nemzeti Gazdaságvédelmi Bizottság, amelyben az államot a Nemzeti Veszélyhelyzeti Ellátási Ügynökség szakértői, a magánszféra szereplőit pedig az egyes ágazatok (élelmiszeripar, energetika, közlekedés, egészségügy, informatika) szakértői képviselik. Az Államtanács 4 évre nevezi ki a Bizottság közzsférát képviselő tagjait. Plenáris szervének 67 tagja van, és a Bizottság munkájában közel 500 fő működik közre.

A magánszféra részvétele önkéntes alapon működik, a megközelítőleg 2000 kritikus vállalkozás majdnem felének van a felkészülésért felelős vezetője, akik részvételével a Bizottság tevékenysége a finn ipar és kereskedelem egészének 40%-át fedi le. A Bizottság szervezetrendszere a piaci szektoroknak megfelelően tagozódik, amelyen belül további, ún. szövetségek (pl.: az élelmiszer szektoron belül a viszonteladói és kereskedői szövetség) vannak jelen, melyeknek egyszerre tagjai a köz- és a magánszféra szakértő képviselői.

A szövetség felel a gazdaság operatív felkészítéséért, a tervezésért, monitoringért, és a szükséges intézkedések előkészítéséért; valamint az egyéni működtetők részére felkészülési utasításokat adhat, felkészülési szemináriumokat szervez és tanulmányokat készít. Az államot a bizottságban képviselő ügynökség, egyben a bizottság titkárságaként is működik, továbbá fenntartja az ellátás biztonságához szükséges tartalékokat.

Az ellátás biztosításának feladataihoz szükséges költségeket egy erre a célra létrehozott, a költségvetéstől független és az ügynökség által kezelt alaptól fedezik. Az alapot az energiaadóval együtt beszedett, szintén az energiahordozókat terhelő díjakból képezik. A díjat a kiskereskedelmi ár fél százalékában állapították meg. Az alap, illetve a tartalékok vagyonelemei együttesen 1 milliárd eurót tesznek ki, melyből 80% az utóbbiak aránya.

A finn rendszerben különös hangsúlyt kap továbbá a környező államokkal való együttműködés, elismerve ezzel az ellátásban kialakult kölcsönös függőségeket. [14]

A német gazdaságbiztonsági civil szervezet

Hasonlóan érdekes a német ASW²¹⁶ Egyesület, amelynek minden szövetségi tartományban van regionális szervezete²¹⁷. A civil szerveződésű ASW célja, az ipari gazdaság biztonsági érdekeinek szakszerű képviselete a politikával és az államigazgatással szemben, együttműködés az állam és az ipari gazdaság között a védelmi szükségletek eredményes kielégítése érdekében, együttműködés a tagok között a működés biztonsága összes kérdésében, beleértve a biztonsági érdekképviseleti tanácsadást és támogatást is.

Az egyesület a következő jelenleg tapasztalható biztonsági problémákkal számol, és a gazdasági élet biztonságosabb működése érdekében szervezi az ellenük folytatott küzdelmet.

²¹⁶ Arbeitsgemeinschaft für Sicherheit der Wirtschaft e.V. „Munkaközösség a Gazdaság Biztonságáért”

²¹⁷ „Die Arbeitsgemeinschaft für Sicherheit der Wirtschaft e.V. (ASW) ist die Zentralorganisation der deutschen Wirtschaft in Sicherheitsfragen. Sie wird getragen von den deutschen regionalen Sicherheitsverbänden (VSWn) sowie diversen branchenbezogenen Bundesverbänden.” <http://www.asw-online.de/> (letöltve: 2014. 01. 10.)

- a) Az eddigi nemzetközi politikai rendszerek előretörő destabilizálódása és ennek visszahatása a kölcsönös gazdasági kapcsolatokra.
- b) Támadások a védendő vállalkozói tudás ellen gazdasági bűnözés, ipari kémkedés útján.
- c) Belső, külső bűnügyi cselekmények a telephely- és az országhatárt átlépő kereskedelmi mintákkal (pl. szervezett bűnözés), korrupciós viselkedés a vállalkozásokban.
- d) Gyakran előforduló hibák, mulasztások a gazdaság és az állam megbízható biztonsági és válságkezelési szervezeteiben.[14]

Cseh törvény a válsághelyzet idején hozható gazdasági intézkedésekről

A 2000-ben, a cseh parlament által hozott 241/2000. Sb. törvény²¹⁸ [a továbbiakban: 241/2000. Sb.] szabályozza a vészhelyzet²¹⁹, szükségshelyzet²²⁰, az állam veszélyeztetettségének helyzete²²¹ és a háborús helyzetben²²² (a törvényben a továbbiakban: válsághelyzetek) alkalmazandó gazdasági intézkedések előkészítését és a válsághelyzet kihirdetése utáni végrehajtásukat. A törvény elrendeli a kormány és az államigazgatási hivatalok illetékességét, és megállapítja a természetes és jogi személyek jogait és kötelességeit a válsághelyzetben megteendő gazdasági intézkedések előkészítése és végrehajtása terén.

A törvény tehát csak a Cseh Köztársaság biztonságáról szóló 110/1998 T.t. alkotmánytörvényben, illetve a válságkezelésről szóló 240/2000 Sb. törvényben definiált minősített időszakokra vonatkozóan szabályozza a gazdasági intézkedések bevezetését. A vészhelyzet²²³ a magyar 2011. előtti veszélyhelyzetnek felel meg, amely még nem foglalta magába a magasabb intenzitású katasztrófákat.

Érdemes még megvizsgálni néhány értelmező rendelkezést a 241/2000. Sb. törvényből.

Válsághelyzeti gazdasági intézkedés alatt az államigazgatási hivatal szervezeti, anyagi vagy pénzügyi intézkedését kell érteni, melyeket olyan termék vagy szolgáltatás elengedhetetlen beszállítása érdekében tesznek, amelyek nélkül a válsághelyzet nem leküzdhető. [2. § (1) a) pont]

Gazdasági mozgósítás rendszere alatt szervezeti, anyagi, személyi és más intézkedéseket kell érteni, melyek segítségével a központi államigazgatási hivatal biztosítja a fegyveres erőknek és a fegyveres biztonsági testületeknek szükséges mozgósítási beszállítást az állam veszélyeztetettségének helyzetében és háborús helyzetben. [2. § (1) d) pont]

A válsághelyzeti gazdasági intézkedések rendszere – a törvény szerint – magába foglalja

- a) a hiánygazdaság rendszerét,
- b) a gazdasági mozgósítás rendszerét,
- c) az állami anyagi tartalékok felhasználását,
- d) az infrastruktúra kiépítését és karbantartását, valamint

²¹⁸ 241/2000 Sb. számú törvény a válsághelyzet idején hozható gazdasági intézkedésekről, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról. (241/2000. Sb)

²¹⁹ [240/2000 Sb. törvény 3. § (1) bekezdés]

²²⁰ [110/1998 T.t. alkotmánytörvény 5. és 6. cikkely]

²²¹ [110/1998 T.t. alkotmánytörvény 7. cikkely]

²²² [110/1998 T.t. alkotmánytörvény 43. cikkely]

²²³ „A vészhelyzetet mint haladéktalan intézkedést, akkor lehet kihirdetni, ha elemi csapás, ökológiai vagy ipari katasztrófák, balesetek vagy más veszély esetén veszélybe kerül az élet, az egészség, a vagyon, a környezet vagy a belbiztonság és a közrend, feltéve, hogy a fenyegetettség intenzitása nem éri el a külön törvényben meghatározott jelentős mértéket, és ha a fenyegetettség nem hárítható el az igazgatási hatóságoknak és az integrált mentési rendszer szerveinek szokásos tevékenységével.” [240/2000. Sb. törvény 3. § (1) bekezdés] (Ford. a Google Chrome fordítás alapján)

e) szabályozó intézkedéseket. [4. §]

Szabályozó intézkedést – a magyar rendkívüli intézkedés megfelelője – vészhelyzet esetén a megyei vezető vagy a járási hivatal előljárója hozhat a megye illetékességi területén belül. Szükségállapot, valamint az állam veszélyeztetettsége és a háborús helyzet esetén kormányhatározattal lehet elrendelni. Alapvető pénzügyi intézkedésről, a két utóbbi minősített időszakban a Cseh Nemzeti Bank elnöke határozhat. Lényeges megemlíteni, hogy a válsághelyzeti gazdasági intézkedések előkészítését és végrehajtásának hatékonyságát külön fejezet szabályozza a törvényben, hasonlóan az intézkedések be nem tartása esetén megállapítható szankciókat is. Megjegyzést érdemel, hogy az állami anyagi tartalékok kezelőjének tevékenységét törvény²²⁴ rögzíti.

7. A TEVÉKENYSÉG TARTALMÁNAK ÉS SZÓHASZNÁLATÁNAK ÁTALAKULÁSA: GAZDASÁGMOZGÓSÍTÁS – GAZDASÁGFELKÉSZÍTÉS – GAZDASÁGBIZTONSÁG

A gazdaságmozgósítás klasszikus értelmezése, mint ahogy a fogalom történeti áttekintése során láthattuk, Magyarországon a hidegháborús időszakban, a Szovjetuniótól átvett országmozgósítási rendszerrel egyidejűleg vált önálló kategóriává. A rendszerváltás után a fogalom tartalma fokozatosan kibővült egyrészt a minősített időszakos tevékenységre való felkészülés békeidei gazdasági feladataival, másrészt a nem katonai típusú minősített időszakok kezelésénél a rendvédelmi szervek által végrehajtásra kerülő feladatok gazdasági hátterének biztosítási feladataival. Lassan ezzel két – egymástól a tevékenység végrehajtásának idejétől függően egyértelműen megkülönböztethető - fogalommá vált szét: gazdaságmozgósítás és gazdaságfelkészítés. Ugyanakkor a rendszerváltás utáni felfogásban a gazdaságmozgósítás elvesztette eredeti értelmezését, a teljes gazdaság hadigazdálkodásra történő átállítását. A gyakorlatban még általános a gazdaságmozgósítás szó használata az egész tevékenységre, a jogi szabályozás – meglehetősen lassan ugyan, de – követi a tartalom módosulását. *Ma már a hatályos honvédelmi törvények 2004-től a gazdaságmozgósítást mint az erőforrások védelmi célú igénybevételét értelmezik*, tehát már szó sincs a gazdaság háborús szükségletnek megfelelő teljes átállításáról. Hogy Oroszországban még él a klasszikus értelmezés, az minden bizonnyal az orosz biztonságfelfogás aktuális állapotával magyarázható. Az amerikai katonai definíció szerint – mint láttuk – szintén nem a gazdaság hadigazdálkodásra történő teljes átállításáról van szó, hanem csak bizonyos szervezési és működési változtatásáról annak érdekében, hogy a nemzeti vészhelyzet kezeléséhez az erőforrások felhasználása a leghatékonyabb legyen. A nemzeti vészhelyzet fenyegetettségi típusai között pedig a háború csak egy a sok közül. Nyugati szakértők szerint a klasszikus gazdaságmozgósítás a nukleáris fegyverek megjelenése után elvesztette jelentőségét, hiszen bármelyik gazdag ország, legyen az kicsi, vagy bármelyik nagy ország, legyen az szegény, pár milliárd dollárért megszerezheti a pusztító katonai erőt. Ennélfogva a gazdasági erőforrások felvonultatása sokkal nagyobb fontosságú szerepet játszott a két világháború kimenetelében, mint valószínűleg bármely korábbi vagy későbbi időszakban, ha az megtörtént, illetve megtörténhetne. [18]

A 131 Korm. rend. tervezett módosítása 2006-ban kudarcba fulladt. A minősített időszakos fenyegetettségek ismeretlen bekövetkezési valószínűsége és a várható szituációk rendkívül széles spektruma miatt a szükséges gazdaságmozgósítási folyamatok szabályozását nem tudta a szakma felvállalni. A jogszabály alkotási munkát a tevékenység átfogó koncepciójának kellett megelőznie. A GKM-ben megindított koncepció fejlesztés a gazdaság

²²⁴ 97/1993 T.t. számú törvény az Állami anyagi tartalékok kezelőjének tevékenységéről